

Az bozuk çok canlı

Kusur ile canlılık arasındaki ilişki ilham verici. “Gelişmiş” olanın düzenli, verimli, akla uygun ve kontrollü olduğu varsayılıyor. Peki “az gelişmiş” yani düzensiz, plansız, kalabalık, gürültülü olan daha canlı olabilir mi? Modernizmin ve kapitalizmin işe yarayan düzen tutkusu, bizi gökdelenlerden ve sitelerden pazar yerine, gecekonduya, sokağa hatta çocuk çizimine taşıyor. Öyleyse cüret edip soralım:

**Kusursuzluk
artıkça
yaşam sevinci
neden azalıyor?**

Sanayi Mahallesinde telefon tamircisi, 11.2023

*“Kötülük,
hatalara, açık uçlara
ve kaba tahminlere katlanamaz.
Bu yüzden de bürokratik akılla akrabadır.
İyilik tam tersine, şeylerin kusurlu,
tamamlanmamış doğasını sever.”*

—Terry Eagleton “Kötülük Üzerine Bir Deneme”den

Sen gelince bir mutluluk ülkesiyim,

Cıvı cıvı;

Az gelişmiş toplum gibi, sen gidince,

Boynum bükük.

—“Seninle Sensiz”

Oktaý Rifat
(1914-1988)

Şiire girmesi yasak sözcükler var mıdır?

Oktay Rifat sevgilinin gelişini beklenen romantik imgeler ile değil, “az gelişmiş toplum” gibi şiire yakışmaz görünen, sosyolojik ve hatta bürokratik bir kavramla karşılıyor. Merakla soruyoruz: Birbirine yakışmadığı düşünülen iki dil yan yana geldiğinde nasıl bir şiir, nasıl bir estetik doğar?

Bulalım!

yüksek dil

aşağı dil

Uyumsuz benzetme ile devam

Birbirine uzak iki şeyi yan yana getir, sonra aralarındaki gizli bağı bul.

edelim.

Benzetmenin genellikle iki şey arasındaki benzerliği göstermesini bekleriz. Oysa buradaki benzetme kesinlikle saçma: **Sevgilinin gelişi ile az gelişmiş bir toplum arasında nasıl bir ilişki olabilir?**

sevgilinin gelişi

az gelişmiş toplum

Oktay Rifat'ın işitsel dünyaya çağıran ve neşesi yüksek “**civil civil**” sözcüğü iki benzemizin arasına bir köprü kuruyor. Güzeli Arayan Dersin “beklenmedik ilişkiler kur” önermesinin mükemmel bir poetik uygulaması bu.

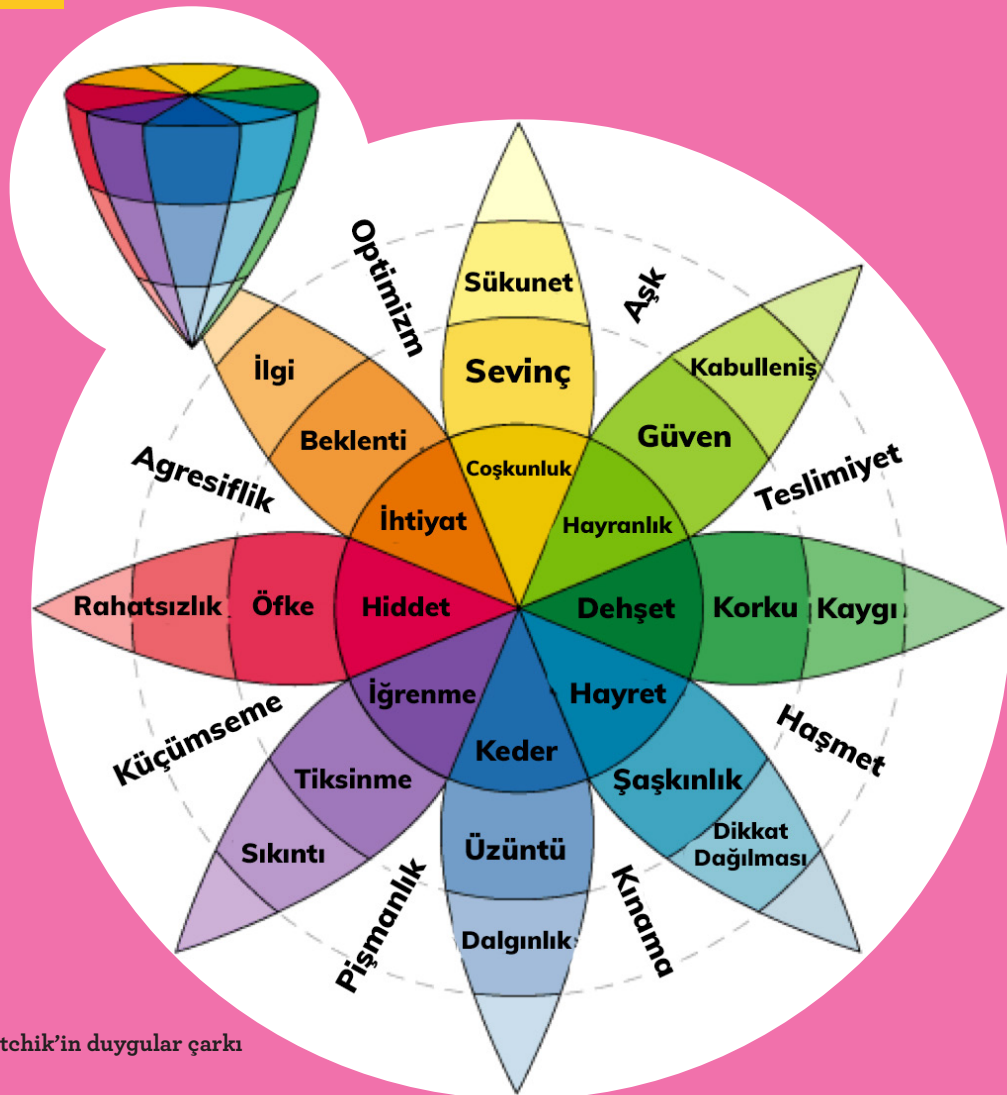
civil civil

sevgilinin gelişi

az gelişmiş toplum

Cıvıl cıvıl, tuhaf bir sözcük. Çocuklar, kuşlar, sokaklar, pazarlar, kalabalıklar akla geliyor. İçinde ses var, sevinç var, çoğulluk ve düzensizlik var. **Cıvıl cıvıl kaosu neşeli yüzüne sahip.** Kısacası bürokrasinin tam ters ucundayız. Cıvıl cıvıl, “Az gelişmiş toplum”un soğuk kategorik dili ile yan yana gelince toplum bir istatistik olmaktan çıkarak **gürültülü ve neşeli çoğul bir organizmaya** dönüşüyor.

Peki “cıvıl cıvıl” sözcüğü anlamından önce sesi ile mi çalışıyor? Hangi sesler hangi duyguları üzerlerinde taşıyorlar? Sesler ve duygular çarkı mı yapmalı? Mırlamalar ve hırlamalar listelenmeli mi? Robert Plutchik’in duygular çarkı bize ilham verebilir.

Robert Plutchik'in duygular çarkı

Ölü metafordan uzak dur

Vasat bir aşk şiiri “sen gelince bahar gelir” diyebilir. Oktay Rifat ise tam romantik bir yükseliş beklediğimiz anda “az gelişmiş toplum” diyerek vasatı oluşturacak koşulları sabote ediyor. Vasat şiirin altından halıyı çekiyor.

Vasatı oluşturacak koşulları sabote et

Vasat olanı, kötü yapılmış olan diye değil, bekleneni yapan, önceden kurulmuş estetik düzeni uslu uslu sürdüren şey olarak düşünebiliriz. Vasatı oluşturan koşullar, doğru sözcüklerin doğru yerde kullanılması, birbirine yakışan şeylerin yan yana getirilmesi ve güzelden beklenenin tekrar edilmesidir. Oktay Rifat, “az gelişmiş toplum” gibi aşk şiirine yabancı bir sözü içeri sokarak vasat ahengi sabote eder. Şiir bozulur gibi olurken canlanır. Güzellik, kurala uymaktan değil, beklenmedik bir ilişkinin kurulmasından doğar. Kısacası kaos ile ilişki kurulur.

Kaos ile ilişki kur

Vasattan kurtulmanın yolu
kaos ile ilişki kurmaktır.*
Bu ilişki bilim, felsefe, sanat ve
cesaret aracılığıyla kurulur.

*Derya Gözükızıl'ın "Süreklilik ve Süreksizlik Kavramlarının Bilimdeki Işık Teorileri Olanağında Resim Sanatındaki Karşılıklarının İncelenmesi" başlıklı yüksek lisans tezinden ilhamla.